

OBDOBÍ PROTEKTORÁTU

Okleštěná republika nemohla skončit jinak, než jak skončit musela. Dlouhodobě připravovaná okupace republiky Hitlerem se uskutečnila 15. března 1939. Ten den nás učitelé ve škole upozorňovali, abychom šli ze školy rovnou domů. Na náměstí v Brodě stála kolona aut, motocyklů i obrněných transportérů okupační armády. Všude byl mrazivý klid, který však nebyl způsoben sněhem v ten den padajícím. Nikdo si vojáků nevšiml a ti se všichni vrhli na obchody a hostince. Díky tomu, že Hitler stanovil kurs koruny k marce 1 : 10, bylo všechno zboží v obchodech vykoupeno během dopoledne. V cukrárně se nákup prováděl tak, že voják ukázal na celé plato dortů, které si odnášel. U řezníka si nechali mlít maso s rohlíky a po okořenění jedli syrové. O pivu v hostincích ani nemluvě. Chovali se přesně jako dobyvatelé, což snad lze i pochopit. Horší – a předzvěst toho co nás čeká – bylo vyvěšení vyhlášky: „Roskas pro obyvatelstvo“. Zřejmě dílo nějakého sudeťáka s těmi nejnemožnějšími češtinářskými chybami, které jsme chápali jako poníženi a urážku jazyka i národa.

Bohužel vše se vyplnilo a okupace Německem stála náš stát 360 000 obětí. Netřeba připomínat Lidice, Ležáky a dlouhé seznamy popravených lidí, které byly vyvěšovány na ulicích tu pro schvalování atentátu na zastupujícího říšského protektora, či pro činnost poškozující říši, nebo jen maličkosti nelíbící se zástupcům „Herenfolku“. Stále vzpomínám na text kartičky, která musela být vyvěšena na radiopřijímačích: „Pamatuj, pamatuj, že poslouchání zahraničního rozhlasu je zakázáno a trestá se kázníci, nebo i smrtí.“ Vžilo se v té souvislosti mezi lidmi, kteří se znali toto rčení: Poslouchám Kromě-říš.“

Přestože Francie a Anglie již bojovaly svou „divnou válku“ s Německem, zůstávala v povědomí lidí mnichovská zrada. „Divná válka“ v podání Anglie a Francie byla vyhlášena na základě napadení Polska Německem a spočívala v tom, že obě velmoci nic proti Německu vojensky neudělaly. Usměrnily tak Hitlera v tažení na východ. Když po okupaci Československa Sovětský svaz opakovaně vyzýval Francii a Anglii k uzavření smlouvy proti Německu obě velmoci nechtěly říci ne, ale také smlouvu uzavřít nepotřebovaly. K jednání do Moskvy posílaly lidi takřkajíc druhé až páté kategorie, kteří neměli zmocnění cokoli dojednat. Za této situace došlo k dohodě mezi Moskvou a Berlínem o neútočení. Tak Sovětský svaz oddálil válku s Německem a získal velmi cenné 2 roky k posílení své obrany.

Napadení Sovětského svazu v roce 1941 probíhalo v období, kdy Hitler bez větší námahy ovládl celou západní Evropu. V té době s Německem bojoval na život a na smrt jedině Sovětský svaz. U nás se čím dál tím více kromě Londýna poslouchala Moskva. Prostě Stalin a bolševici získávali stále více sympatií a stávali se jedinou silou, která mohla Hitlera přemoci.

V roce 1943 nebo začátkem roku 1944, kdy jsem se učil ve firmě Elektronspol v Úvalech, dojížděl jsem vlakem do práce. Jezdívám prvnímí ranními dělnickými vlaky a vzpomínám, jak českobrodský přednosta stanice procházel čekajícími dělníky a všechny zdravil: „Stálí noví zdraví“. Bylo to od něj velmi nebezpečné – lidé umírali za podstatně menší projev svého přesvědčení. Ale mezi dělníky se zřejmě cítil bezpečně.

Přibližně ve stejné době okupace se objevil vylepovaný plakát s rukou jako pařát se srpem a kladivem, který se vznášel nad Hradčany s nápisem „Zachvátí-li tě, zahyneš“. Čeští vtipálkové na plakát připsali „Nám to neva, my tam nebydlíme“.

Na podzim roku 1944 jsme jako učni dojížděli do učňovské školy kovodělné v Praze Holešovicích, Jablonského ulice. V té době jsme často přerušovali učení, protože byl vyhlášen letecký nálet. Musím ještě poznamenat, že v té době byly na místech, kde je dnes hotel Olympik a za ním malé sídliště, rozmístěny německé protiletadlové kanony. Při vyhlášení leteckého náletu a přerušení učení jsme se měli odebrat do nejbližšího protiletadlového krytu. Jako šestnáctiletí kluci jsme však raději pozorovali oblohu a sledovali přelétající formace bombardérů. Celá formace v ten den přeletěla a za ní se po chvíli objevil opožděný bombardér. V tu chvíli začaly kanony střílet na toto opožděné letadlo a viděli jsme, jak se cosi od letadla oddělilo a padalo k zemi. Nevím, zda to byl kus kabiny, nebo jiná část, ale bombardér pokračoval v letu a po chvíli opustil prostor Prahy.

Prakticky po celé šestileté období okupace byly zavedeny potravinové lístky, lístky na oblečení, obutí i tabačky. Přiděly se postupně snižovaly a těžko bylo s přidělem na měsíc vyjít. Potraviny se sháněly velmi obtížně, a proto jsme my děti všechen volný čas trávili u příbuzných na vesnici. Kromě hlavních prázdnin byly každý rok uhelné prázdniny v zimě, aby se ušetřilo uhlí na topení.

Vzpomínám, že otec měl kamaráda na okresním úřadě v Brodě, který jezdil po vesnicích a uvolňoval sedlákům zapečetěné šrotovnice. Mělo se vždy sešrotovat jen určité množství obilí – většinou ječmene. A protože sedlákům umožňoval sešrotovat větší než povolené množství, za odměnu dostal určité množství šrotu. Já jsem v podvečer měl za úkol vzít kolo a zajet do vesnice, kde se zrovna šrotovalo a přivést kolem 15 – 20 kilo šrotu. V té době bylo zavedeno zatemňování a

tak na svítilně kola jsem měl nasazeno látkové kolečko, ve kterém byla modrá slída. Dávalo to sice světlo jako bludička, ale stejně jsem většinou kolo vedl, protože na nosiči, případně v taškách na řídítkách jsem měl šrot. Musel jsem se snažit vždy vyhnout cizím lidem, případně v příkopě nebo za stromy přečkat až protijedoucí přejeli. Šrot jsme používali ke krmení slepic případně hus, ale maminka uměla i ze šrotu získat mouku. Dala hrst šrotu do cedníku a přitlačováním ke stěně vypadávala celkem slušná mouka. Pokud táta sehnal řepku, půjčoval si od kamaráda doma vyrobený lis na olej. Bylo to zařízení ne perfektní, ale účelné. Válec s odvrtnými dírkami, z vrchu píst se šroubem, kterým se dotahováním rozemletá a nahřátá hmota slisovala. To celé bylo přivařené asi na metrové kolejnici, na které jsme s bratrem seděli a zatěžovali ji. Pod válcem byla plechová mísa, ve které se olej zachycoval. Víím, že maminka olej potom nahřála a přidávala již nevím jaké přísady. Zbytky slisované řepky vytvářely kulaté brikety, které krásně hořely a vydávaly více tepla, než černé uhlí.

Protože jsme bydleli na venkově, pořídili jsme si králíky a tak si králíčím masem vylepšovali chudé přídělý potravin. Ale každý den jsme museli shánět trávu na jejich krmení a museli jsme se s bratrem naučit stahovat králíčí kůži a ošetřit ji, aby se dala prodat. Také jsme na kole jezdili do vedlejší asi tři kilometry vzdálené vesnice Bylany, kde nám v jednom stavení občas nechali kozí mléko.

V roce 1943 jsem ukončil školní docházku a byl přijat u firmy Elektronspol v Úvalech jako učeň oboru strojní zámečnick. Zde probíhala válečná výroba – konkrétně letecká kola z elektronu, kompresory do stíhaček, které umožňovaly létat ve větších výškách a také olejové čističe do aut. Do vedení tohoto závodu byl dosazen tak zvaný „štelftretender“, který byl vlastně velitelem i ředitelem. Byl to říšský němec a jmenoval se Kranz. Při vyhlášení „totální války“ v Německu probíhala výroba tak, že dělníci pracovali střídavě dvanáctihodinové směny po celý týden včetně nedělí. Učňové měli své učňovské středisko, kde se učili základům řemesla. Po určité době jsme procházeli po dvou měsících jednotlivá pracoviště, kupříkladu soustružnu, práci na frézách, vrtačky, svařovnu, nářadovnu, montáž.

a toto období rád vzpomínám, protože kromě odborné práce na nás působil „táta“ Dostál, Votava a další, což jak se později ukázalo, byli bolševici. Pomáhali nám orientovat se nejen v současné situaci, ale formovali naše budoucí postoje dělníků.

V březnu roku 1945 jsme byli nasazeni na zákopové práce na Moravě. Velmi dobře si pamatuji, že to bylo 10. března, protože naši vrstevníci složili na toto téma píseň, která začínala právě datem: „Desátý březen to byl, co jsem z domu vyrazil, sbalil jsem si kufr, chleba maso cukr. Byla zima, vánice, uježděná silnice, ti co kufry táhli, ruce si vytáhli, chycení jsou na plíce.“ My jsme byli ubytováni a pracovali v Tovéři pod Svatým Kopečkem, kousek od Olomouce. Za celou dobu jsme tam zažili dosti hladu. Ubytování jsme byli v sále hospody u Zlámalů či Zdráhalů na slámě. Jedna kamna nestačila vytopit sál, ve kterém bylo několik desítek „zákopníků“. Koncem dubna jsme natahovali před vykopanými zákopy ostnatý drát. Tehdy nás měl na starosti starý německý voják, který o sobě prohlašoval, že je Rakušan. Ráno nás dovedl na pracoviště, spočítal klubka ostnatého drátu a řekl, že až bude o určité množství méně, můžeme jít na ubytovnu. Sám potom odešel. Dovedu si představit, jak často nám po válce sedláci při orbě nadávali při vyorávání zahrabaných klubek ostnatého drátu.

Koncem dubna jsme slyšeli dunění fronty a často pozorovali přelétávající letadla. Ze zákopů jsme odjížděli vlakem 1. května odpoledne na nákladním vagonu, který měl postranice vysoké jako kufry. Na nich jsme zachumláni do kabátů seděli a mrzli – ale jeli jsme domů. Bratr, který byl jako gymnazista nasazen v tak zvaném Technische Nothilfe na odklizení vybombardovaných měst spolu s kamarádem utekli a ukrýval se u babičky a dědy v Doubravčicích. Bylo cítit, že s Hitlerovou „tisíciletou říší“ to rychle končí. V době do 5. května, než vypuklo Pražské povstání, jsem do práce nechodil, protože továrna byla uzavřena.